

Svenska kyrkans Fria Synod 1983-2023:

En besannad profetia?

Om Svenska kyrkans situation och den Fria Synodens arbete idag 2022: en sammanfattning av ordförande, först sammanställd för danska vänner.

I det 'nya' Sverige, med den sekulära regeringsformen 1974, blev statskyrkan ohållbar. Men det första förslaget till skiljande mellan kyrka och stat avvisades 1979. Istället valde man att forma ett kyrkomöte som i princip blev en skugga av sin riksdag. Från att ha varit ett mindre kyrkomöte med en balans mellan ämbetsbärare och lekfolk blev den representativa demokratin huvudsaken. Svenska kyrkans Fria Synod tog form 1983 som en protest och vision sammanfattad i en syftesparagraf som står sig ännu denna dag:

Svenska kyrkans Fria Synod har som ändamål att i bön om den Helige Ande, efter Bibelns ord, på Svenska kyrkans bekännelses grund, befria, bevara och förnya Svenska kyrkan som en levande och missionerande kristen kyrka, som söker den enhet Herren bad om för att världen ska tro.

Farhågorna har besannats på mer än ett sätt. Visionen för kyrkolivet står sig, väl sammanfattad i den lilla skriften (1985) *Liv i kyrkan: en synodbok*. Synoden initierade det som blev *En ny bok om Kyrkan* (Norma 1989). Femtio år tidigare hade Svenska kyrkan ställts inför hotet om tysk ockupation (*En bok om kyrkan* 1942). 1987 hade en första opposition (POSK) etablerats mot det kyrkopolitiska system som utvecklades. Så fick man inte säga då men det syns idag. Idag ger exemplen från Danmark relief.

Engelska kyrkan har ställt krav att alla kandidater ska respektera fattade beslut men att minoriteterna inte bara ska ha säkrat livsrum utan också obegränsad framtid. Denna översikt avslutas med det exemplet.

Synoden var från början *samtidigt* en bestämd reservation gentemot det nya kyrkomötet *och* en kallelse med en vision för ögonen: att en kyrka inte kan leva med mindre än sitt gudstjänstliv och biskopsämbete. (En Kyrklig Samling organiserades efter beslutet 1958 att öppna prästämbetet också för kvinnor. Idag är Kyrklig Samlings samråd utvecklat, se hemsidan www.kyrkligsamling.se). Men det var framför allt arbetsgemenskapen Kyrklig förnyelse som såg denna kris komma och ville göra något www.akf.se. Inte så få befarade att Synoden skulle bli en ny kyrkobilddning.

40 år av sekulär statskyrka?

I år är det 40 år sedan Svenska kyrkan beslutade om en riksdagsliknande gestalt (inte så många jubileer för det).

1982 års kyrkomötesbeslut bestod i huvudsak i förhoppningen att man via de politiska/fackliga kanalerna skulle säkra kyrkans förankring och relevans framgent. Svenska kyrkan blev en skugga av sin sekulariserade riksdag. Det tycks som att man bortsåg ifrån den nya sekulariserade regeringsformen 1974 utom på en punkt, nullifieringen av samvetsbegreppet. 1982 förklarades också den gamla samvetsklausulen obsolet (kyrkomministern hade 1958 garanterat att både biskopar och präster *och kyrkoråd* som tvekade vad gäller kvinnor som präster skulle respekteras).

Den nya kyrkoordningen 2000 lade dessutom till att mötet skulle väljas direkt, inte via stift eller ännu mindre via församling. Följderna syns alltmer för var dag som går. Det betyder att grupper som inte är särskilt förankrade i församlingslivet kan låta rösta in sig i kyrkomötet. Det betyder nomineringsgrupper för diverse intressen och ideologier. Idag är det svensk media som formulerar samma slags frågor som en gång Synoden: är det rimligt att ett sekulärt partipolitiskt system också dominerar kyrkan? Det blir tydligt hur mycket våra egna beslutsfattare är ansvariga för att Svenska kyrkans arbete dräneras på kraft. Synoden vill stötta dem som inte lämnar.

Möte i Århus 7 maj 2022 – en första kontrast.

Delar av dagens Synodråd besökte Århus lördagen den 7 maj i tredje Påskveckan. Närmaste bakgrunden var de bidrag som Synodens informationsblad fått publicera angående situationen i dagens norska, danska och finska folkkyrkor (se www.synoden.se, Synod info 1 och 2 2020 samt 1/2022). I Århus blev vi tydligt påmind om de *Frihetsordningar* som funnits där ända sedan den danske prästen N.F.S. Grundtvigs dagar (1783-1872). De har aktualiserats när trycket ökat också i den danska folkkyrkan.

Där är man inte bunden av den församlingen där man är folkbokförd. De talar om att 'lösas från sockenbandet' mot att man söker sig till annan prästs församling. Man kan också väljas in i det församlingsråd där man firar sin gudstjänst. Om tio församlingsbor önskar kan man få tillgång till kyrkan och kalla extra förkunnare.

Tillsammans med 50 församlingsbor kan man som 'valmenighet' kalla och avlöna egen präst inom ramen för folkkyrkan. Man betalar inte kyrkoskatten men den extra gudstjänstgemenskapen står under biskopens tillsyn som också viger prästerna.

Där finns t.o.m. möjlighet till 'frimenigheter' men på samma evangelisk-lutherska grund som folkkyrkan. Frimenigheten kan ansöka om att få bruka församlingskyrka, liksom kyrkliga handlingar, men mot ersättning. Deras präster står inte under prostens eller biskopens eller någon kyrkominsters tillsyn (till skillnad från 'valmenigheten'). Likt valmenigheten tar man hela det ekonomiska ansvaret. Se

vidare www.da.wikipedia.org/wiki/Frimenighed. 7 maj fick vi bl.a. möta landssekreteraren i Evangelisk Luthersk Netvaerk: Frimodig kyrka – samman i sanning och kärlek, sök på luthersk-netvaerk.dk. Det är en bibel- och bekännelsetrogen gemenskap av olika danska grupper i folkkyrkan och frimenigheter (som kan räknas som samfund utanför folkkyrkan i den senaste Samfundslagstiftningen 2017).

Nygammal samtid.

Trots allt tycks livsrummet i det sekulariserade Sverige vidgats till det bättre. Livsfrågorna formuleras på nytt. Pandemin blev en definitiv påminnelse om våra sköra livsförutsättningar och om vårt ansvar. Trots katastrofala förrättningssiffror, döpta ca 35 % och konfirmerade 20 %, ligger Svenska kyrkans medlemssiffror över 50 % av medborgarna. Svenska kyrkan har dock fullföljt en inre sekularisering som också exponerades i pandemin: huvuddelen av kyrkolivet stängde ner helt. Tillsynes oemotsagda krav på glutenfritt nattvardsbröd och alkoholfritt nattvardsvin tillsammans med nya utarmade gudstjänstordningar ledda av både manliga och kvinnliga präster har gjort att det finns kyrkfolk som inte fått fira nattvard under lång tid. Tanken med den nya kyrkohandboken 2017 var en samtidsanpassning där t.ex. Fadersbegreppet, liksom tal och tanke om Gud som Herren, skulle retuscheras. Det slog hårdast mot nattvardsbönerna som med illvilliga val hos församling och celebrant nu kan göra evangeliets frälsningshistoriska fokus otydligt. Typiskt nog har dock det mer främmande inslaget varit att dåvarande (socialdemokratiska) statsministern fick den längsta sammanhållna talartiden vid jubileumsgudstjänsten 2017 i Uppsala domkyrka.

Synoden och Missionsprovinsen.

Men det finns ljuspunkter, Synoden försöker också lyfta fram dem. Det finns frimodiga präster som gudstjänstfirande församlingar bekräftar (i enstaka fall med församlings/kyrkoråd). Även om Missionsprovinsen (Missionsprovinsen.se) tycks som en absolut nödvändighet präglas ännu Synoden av övertygelsen att kallelsen handlar om mer än säkra ramar. Missionsprovinsen positionerar sig "i Svenska kyrkans andliga tradition". Utan att specificera närmare flaggar man för att bilda nya församlingar på allt fler platser. I tillgänglig information värnar man mig veterligt inte någonstans om medlemskap i Svenska kyrkan. I princip har provinsens biskops- och prästvigningar som sådana av många ansetts som kyrkoskiljande. Som det nu ser ut finns få tecken som talar emot den utvecklingen. Ett sådant kyrkoskiljande betyder i praktiken stöld. Vem som stjal vad från vem lär blir en olöst fråga.

Synoden 1983.

Erik Petréns beskrev Synoden 1984 som ett svar på lägets frågor, i kyrkan, om kristen identitet, att det är den gudstjänstfirande församlingen som bär kyrkans identitet som kristet trossamfund och att Synoden var ett möjligt forum för att visa på en annan väg än riksdagens när det gällde att hitta rätt i läroprocessen. Biskopen blev viktig som Preses för att visa på att kyrkan till sitt väsen är episkopal. Ett centralt problem var hur man skulle kunna komma förbi det ”yrkesförbud” som hotade och trots ett sådant rekrytera nya präster av den gamla tron. Det var inte kvinnoprästfrågan i sak som offensiven gällde, den höll man fast vid defensivt. Det offensiva gällde istället kyrkans frihet och dopfrågan.

Synoden fick först ett relativt stort genomslag men då närmast uteslutande som en kvinnoprästfientlig rörelse. Inomkyrkligt blev dock Synoden en centralkyrklig remissinstans. Det höll så länge biskop Bertil Gärtner var i tjänst (1991). Det började gnissla på allvar när Christina Odenberg blev första kvinnliga biskopen 1997. Ofta sägs att det var en bekräftelse på 1958-års beslut. Som den installationen ordnades var det snarare en konsekvens av 1982-års beslut, det där kritikerna tänktes bortsopade.

Kyrkoordningen 2000.

År 2000 antogs en ny kyrkoordning. Någon egentlig sådan hade inte antagits sedan 1686. Det talades om skiljande från staten men i princip och i praktiken handlade det om förändrade relationer, mest konkret i att det inte längre är regeringen som utser biskop. Kyrkostyrelsen (ännu partipolitisk) utser nu biskopskollegiet. Dopet hade blivit medlemsgrundande några år innan. Men hela konstruktionen förblev likväl en konstruktion som berodde av riksdagens lagstiftning 1998, som blev sekulär med regeringsformen 1974. Man kom alltså inte ifrån grundproblemet, en kyrka som bestäms av en sekulär stat utan samvete, inte på någon nivå. Det är oklart om Svenska kyrkans mest statskyrkoliknande period 1982-2000 har brutits.

Omöjligt att förändra? Intet omöjligt. Låt respektive nomineringsgrupp bestämmas av sitt stift, utan partipiskor. Ramen ska vara kyrkans trosbekännelse. Men det kommer att ta lång tid. Nu formuleras villkoren att också kyrkans förskolor ska vara konfessionslösa.

Perspektiv på socialdemokratisk kyrkopolitik.

Ännu försvarar det Socialdemokratiska partiet systemet ihärdigt, väl understött av Centerpartiet, det gamla svenska bondeförbundet. Men då Centerpartiets kvinnoförbund har gjort återkommande insatser i lokalförsamlingar har socialdemokratien låtit kyrkopolitiken bli en specialavdelning för karriär respektive pension. När den nu avgående ärkebiskopen kom på förslag var det avgörande att S och C var överens. Den gången var det S som anammade C:s

förslag av Antje Jackelén. Socialdemokratin berättar nu själv stolt om sin 100-åriga bragd. Inför kyrkovalet 2021, när partipolitiseringsen ifrågasattes på alla nivåer, gjorde man sitt yttersta för att hävda att det är det innevarande kyrkosystemet som tryggar en verkligt god verksamhet. Läs journalisten Jesper Bengtsson: "Reformismens väg – om socialdemokratin och kyrkan", utgiven på Socialdemokratin eget förlag (Tankesmedjan Tiden 2020). Daniel Alvunger ger perspektiv i den något mer begränsade och kritiska studien "Nytt vin i gamla läglar: socialdemokratisk kyrkopolitik 1944-1973" (Församlingsförlaget 2006). Vårt referensverk för lång tid framåt är Kyrklig Samlings stora arbete "En annan Kyrka: Svenska kyrkan speglad genom Kyrklig Samling och Kyrklig samling speglad genom Svenska kyrkan" (Dag Sandahl och Gaudete 2018), se kyrklingsamling.se. Se för övrigt Kyrklig Samlings angelägna dokumentation där nu f.f.a. domkapitlens brister blir belysta, www.kyrkligdokumentation.se

Långt innan det "nya" kyrkomötet formats 2000 hade det bildats en partipolitiskt obunden grupp av ledamöter i kyrkomötet (POSK 1987), också med företrädare engagerade i Synoden. Men när POSK skulle bli rumsrent på allvar, under den nya kyrkoordningen, var de alltför högljudda oönskade. Istället formerades nomineringsgruppen Frimodig kyrka (FK 2005), i mycket då präglad av tidigare engagerade bl.a. i Synoden. Profiler sedan lång tid är Oas-rörelsens företrädare Berit Simonsson och tidigare redaktören för Kyrka och Folk Fredrik Sidenvall (Husorganet för Kyrkliga Förbundet för evangelisk-luthersk tro.) Nuvarande redaktören för SPT (ett idag inkluderande högkyrkligt organ) har på nytt valts som suppleant i Kyrkostyrelsen (invald för Frimodig kyrka).

De opolitiska ännu i minoritet.

När nuvarande kyrkomöte samlas och S (28 %) och C (11 %) driver på tillsammans med Borgerligt alternativ BorgA (8 %) kan inte ens POSK (19 %) göra så stor skillnad, ännu mindre Frimodig kyrka (3 %). Det blir extra tydligt i Kyrkostyrelsen liksom på stiftsplanet. Lokalt kan det finnas variationer, där samlingslistor av engagerade i församlingarna får dominera.

2014 utsattes nomineringsgruppen Frimodig kyrka för ett sabotage av SVT:s Uppdrag granskning genom att man med dold mikrofon förespeglade sig vara homosexuell som bad om förbön och hjälp. Förbönsakten framställdes nära nog som ett (kyrkoordnings) brott. Och biskopsmötet lät bli att kommentera inslaget.

<http://kyrkligabetrakelser.blogspot.com/2014/05/tre-harda-kyrkliga-kangor.html?m=1>

Senaste kyrkovalet valde även Borgerligt alternativ att understödja S tidigare kampanjer att driva opinion för att nyprästviga inte ska kunna väja vigsel av samkönade. Var det radikalt av offentlig media att då också ensam,

med den socialdemokratiske gruppledaren, intervju POSK:s ordförande?

Kyrkoordningens nya krav för vigning gör att kyrkokritiken mer handlar om kyrkoledningens tystnad i känsliga frågor. Den tidigare vänsterdominerade kyrkopolitiska hållningen förändras nu, liksom den allmänna trendsvängningen. Låt oss be för frimodiga bekännare.

För närvarande råder 'oavsett kön' i små som stora arbetslag.

Om Synoden före 2000 till storleken kan jämföras med dagens Evangelisk Luthersk Netværk (ELN) så handlar det nu om ett hundratal medlemmar. Om man före 2000 befarade åsidosättanden om ett engagemang i Synoden blev känt, så finns det idag inget skydd vare sig privat eller i tjänst. Med löftet om att tjänstgöra "oavsett kön", som idag är ett samhällskrav, förväntas ämbetsbärarna att inte problematisera (Formuleringen fanns inte med i 1998:års förslag till kyrkoordning. I förslaget fanns ingen relativisering av kön. Idag får man åtminstone diskutera/ifrågasätta könskorrigering av minderåriga). Vad gäller krav på lojalitet är det en stor skillnad både enskilt och i tjänst nu jämfört med före 2000. Nu förväntas församlingarna certifieras utifrån Pridevågen, den senaste (?) av alla förväntningar på kyrkoherdar. Alla inblandade kläms, senast i Falkenbergs pastorat (C 31%, S 30, POSK 15, FK 9 [här anmärkningsvärt stora vilket förmodligen bidragit till att fördröjningen ö.h.t. blivit känd], BorgA 8, SD 5 och KR 3). Reservation gentemot denna väg har blivit en känslig fråga i de flesta kristna samfund i Sverige. Många verkar frimodigt men man beror av stöd. Och det finns pastorat som fungerar, med både män och kvinnor som präster.

Ett beslut som ytterligare undergrävt gudstjänstfirandet lokalt är strukturutredningen *Närhet och samverkan* 2011. De partipolitiska grupperingarna kunde inte få ihop tillräckligt med kandidater för mindre pastorat. Det betyder att Svenska kyrkan har fått orimligt stora församlingsenheter, det som för länge sedan kunde råda i storstäder. Tidigare svaga pastorat ödeläggs och blir ny missionsbygd. Det firas inte gudstjänst i kyrkorna. Men dissidenter får ändå ännu inte nyttja stängda lokaler. Nomineringsgruppen Frimodig kyrka har ihärdigt föreslagit att utvärdera strukturuomvandlingens följder utan att få gehör.

Synoden efter 2000.

När huvuddelen av Synodens dekankollegium efter 2000 vidare engagerade sig i Frimodig kyrka och Kyrklig Samling, och biskop Bertil Gärtner hade inbjudit till Linköpingsmötena 1997, 2000 och 2002, uppgraderades Synodens stadgar i ett mindre format. Om Synoden började som en motbild till kyrkomötet har det senare formatet handlat om att möta konsekvenserna i den pastorala vardag som det nya kyrkomötet formar. Idag liknar Synoden något av en nål i en höstack men den

nålen är trots allt mer av kompassnål. För inte så få betyder påminnelser om Synodens existens tyvärr ett dåligt samvete men för dem som ännu fasar över en tillsynes hopplös kyrksituation är den något av ett tecken om att Guds Ord bär också genom tider som dessa. Biskop Bertil Gärtners Linköpingsmöten 1997-2002, inte minst serien Grund och Gränser I-III, är en stor välsignelse. Kyrkostyrelsen svarade faktiskt på ett upprop 2021 undertecknat av några av oss medlemmar. Men svaret var närmast nonsens, se hemsidans framsida www.synoden.se. Under 'uttalanden' finns också de tre dokumenten "Grund och Gränser I, II och III".

Synoden var sammanhanget som hade skissat på ramarna för ett fritt stift och blev en första kontaktyta, men det var Kyrklig Samling som skötte förhandlingarna för det som tog form som Missionsprovinsen. Media-, missions- och brobyggarfrågor står ännu i Synodens fokus – på senare år i en enkel Tankesmedja. Frågan hur man finner vettiga församlingar, gudstjänster och präster blir allt viktigare. Idag finns ett nätverk med ett 20-tal kontaktpersoner för detta ändamål.

Enskilda och sällskap uppmanas – där det inte finns andra lösningar – att kalla på präst för att få tillfälle till nattvardsfirande. Det skulle delvis motsvara de danska *tilkaldegudstjeneste*. Den 7 maj fick vi en nära inblick i hur frihetsordningarna kan fungera. De borde inte vara så okända som de är för de flesta svenskar. Men, en sådan kunskap undergräver socialdemokratisk kyrkopolitik.

Synoden har också tagit upp sin gamla stadga om Preses i ny tappning (§7), inriktad på att stötta enskilda och miljöer och visa på tänkbar biskopskandidat.

Engelska kyrkans uppfodrande utmaning 2014.

Det har varit viktigt med ny(gamla) lärdomar från Danmark, Norge, Finland liksom England (Se intervju med anglikansk biskop Sy Info 2/2018 samt 2, 3 och 4 2019). 2014 gjorde Engelska kyrkans biskopsmöte ett statement som handlade om vigningskandidaters ömsesidiga respekt för varandras tjänst och livsutrymme, de fem vägledande principerna. De motsvarande kyrko- (och församlings) råd som önskar extra tillsyn av kallad biskop är välkomna att anhålla om det (Man har god tillgång på extra biskopar med s.k. suffraganbiskopar som bl.a. ska bistå stiftsbiskopen vid konfirmationerna). Det finns idag åtminstone två större grupper av församlingar som håller ihop var för sig, de s.k. anglokatolska (högkyrkliga) och de evangelikala (karismatiska). Sådana grupperingar påminner om att det inte bara är ämbets- eller äktenskapsfrågor som avgör vilken gemenskap som man söker sig till. Olika väckelsetider präglar Guds församlingar på olika sätt. De engelska biskoparnas deklaration är en utmaning, långt ifrån självklar för alla. Deklarationen talar om livsutrymme på obestämd tid, att även det traditionella ska få blomstra. Den som önskar kan fördjupa sig t.ex. i

diskussionen på www.thinkinganglicans.org.uk, 'WATCH [Woman and the Church] and the Five Guiding Principles (5GP)'. När dessa fem vägmarken etablerades tillsattes också en oberoende part som kyrkoråden skulle kunna vända sig till för klagomål, en 'Independent Reviewer'. 2019 hade ännu endast ett rapporterats, men två för 2020. Oklarheter ska i första hand lösas med stiftsbiskopen. Det finns alltid anledning till rannsakan men också att påminna om Erik Petréns insikt om hur vår kyrkokritik betraktas här – att det handlar om att städa utan damm (sådana som inte tror kyrkomötens egen legitimitet vid sidan om Skrift och tradition).

Också gudstjänstfirande församlingar/gemenskaper i Sverige behöver en trygghet och frimodighet lik den som det Engelska biskopsmötet deklarerade 2014, https://www.churchofengland.org/sites/default/files/2017-10/the_five_guiding_principles.pdf d.v.s. respekt för kandidaters olika präglade samveten. Det handlar i grunden lika mycket om tänkta traditionalister som liberaler som post/modernister (inte klart om postmodernisten ser sig som samvetsgrann).

Den ofrånkomliga samvetsrespekten.

Utan en samvetsrespekt kommer vårt land att krackelera fullständigt. Den gamla ämbetsfrågan var en tidig varningssignal. Men det handlar om långt mer än kyrkans värld. Först och främst gäller det människors integritet i allmänhet, men inte om mindre än media, vården, polisen/rättsväsendet och skolan/utbildningen och forskningen. För att inte tala om kulturen.

Vi hade vad de flesta uppfattade som en samvetsrespekt för vapenvägran. Men den möjligheten var enbart psykologiskt motiverad, inte relaterad till ett tänkt nit för sanning. Begreppet samvete saknas i vår lagstiftning liksom (konsekvent) i kyrkoordningarna. Detta förefaller inte den avgående ärkebiskopen med sin tyska bildningsbakgrund ha fattat.

Utan tron på och respekten för att vi åtminstone söker sanning och vill hålla oss till den något så när konsekvent finns det inte något samhälle som består. I bästa fall lever vi nu i mjuk diktatur. Den som dristat sig till att gå utanför ramarna har fått känna på kyla. Vem trodde det 1974?

Engelska biskopsmötet deklaration är värd att bekanta sig med och praktisera. Kanske i gemensamma projekt?! Deras 'common sense'-tänk (erfarenhetsbaserat sunt förnuft) visar indirekt på vårt centralmaktstänk. Bönen om att *befria, bevara och förnya* våra kyrkor gäller oss alla, till tro och trohet! Din gåva till eller ditt medlemskap i Svenska kyrkans Fria Synod 2022 gör stor skillnad, plusgiro 78 05 51 – 8. Tack.

Mvh Jonas Nilsson, ordf, i Mikaeli- och Tacksägelsetid
AD 2022